

РАЦІОНАЛЬНО-ЕМОЦІЙНА МАТРИЦЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ ЯК ПІДГРУНТЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Ю. КАЛИНОВСЬКИЙ
*доктор філософських наук,
професор кафедри філософії
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)*

Правове регулювання є ефективним, коли діяльність суб'єктів його реалізації приводить до суттєвого впливу на правосвідомість соціальних груп, людини та суспільства в цілому. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження раціональних та емоційних структурних компонентів суспільної правосвідомості, які становлять ментально-історичну, психо-генетичну, культурно-історичну матрицю її існування. Правове регулювання соціальних відносин передбачає наявність системи багатоканальних впливів як на раціональні, так і на емоційні елементи суспільної правосвідомості. У свою чергу, структурні елементи правосвідомості обумовлюють особливості реалізації системи правового регулювання, інтерпретації правових норм та цінностей.

Виходячи з наведеного вище, метою нашого дослідження є визначення основних характеристик структурних елементів (констант) раціонально-емоційної матриці суспільної правосвідомості як підґрунтя для здійснення правового регулювання.

На нашу думку, найбільш адекватною методологією дослідження цієї проблеми є інтерсуб'єктивістська парадигма, яка дозволяє простежити динаміку взаємовпливів емоційних та раціональних чинників правосвідомості в комунікативно-правових регулятивних практиках. У нашій науковій розвідці під раціонально-емоційною матрицею суспільної правосвідомості ми будемо розуміти структурні елементи (константи) цього феномену, які є відносно стабільними в історичному часі існування етнонаціональної спільноти й особливості прояву яких у поведінкових актах різноманітних суб'єктів можуть бути покладені в основу розробки методів та методик правового регулювання.

У цьому контексті зазначимо, що В. Нерсесянц поділяв правове регулювання на таке, що існує в абстрактно-загальній формі та передбачає, що норма права ще не має конкретизуючого регулятивно-правового значення стосовно конкретної поведінки конкретної особи в конкретних умовах, та на правове регулювання у гранично-конкретизованій формі — це конкретизуюча регулятивно-правова дія норми права стосовно конкретної поведінки конкретної особи в конкретній ситуації [1, с. 476]. Для нашого дослідження, що базується

на інтерсуб'єктивістській методології, особливо важливе останнє визначення правового регулювання, яке акцентує увагу на впливі на правосвідомість об'єктів правового регулювання (людини, суспільства, соціальних груп тощо) з метою розвитку в них правових навичок, правових звичок, фіксації тих або інших правових настанов.

Для здійснення дієвого впливу на суспільну правосвідомість варто чітко розуміти сам механізм правового регулювання, який, на думку фахівців, містить три складові: правовідносини; юридичні норми; акти реалізації суб'єктивних прав та обов'язків [2, с. 742]. Вочевидь, константи індивідуальної та суспільної правосвідомості наповнюють механізм правового регулювання конкретним змістом. Така обумовленість пов'язана з тим, що реалізація правових норм, характер та особливості правовідносин напряму залежать від рівня розвитку правосвідомості всіх учасників правової взаємодії, їх внутрішньої налаштованості на дотримання норм права.

Аналізуючи раціонально-емоційну матрицю правосвідомості, ми не ставимо за мету детально досліджувати правову ідеологію, оскільки згідно з інтерсуб'єктивістською парадигмою право є результатом взаємодії різноманітних суб'єктів в тій або іншій правовій ситуації, яка актуалізує волю, знання, емоції, інтуїцію акторів конкретних правових дій. Фактично реалізація правових норм, а як наслідок — розвиток правосвідомості, напряму залежить не стільки від правової ідеології, скільки від правової психології.

Досліджуючи, правову психологію, зауважимо, що правосвідомість складається з раціональних компонентів, але її підґрунтя містить ірраціонально-емоційні елементи, оскільки сама ментальна матриця суспільної правосвідомості вбирає в себе багато архаїчного, непідвладного розуму. Так, А. Окара, спираючись у своїх роздумах на вчення відомого дослідника І. Ільїна і солідаризуючись з ним, підкреслює, що у правосвідомості фіксуються не тільки «знання» і «мислення», а й уявлення, воля, почуття, людська душа, людський інстинкт [3, с. 85]. Тобто правосвідомість певною мірою є ареною боротьби раціональних та ірраціонально-емоційних компонентів, але домінуючими є фактори самоконтролю й самозобов'язання.

На індивідуальному рівні розвинена правосвідомість зумовлена активізацією таких раціональних компонентів, як самооцінка, самоконтроль, самопізнання, самоідентифікація щодо існуючої правової системи, місця конкретної людини в ній. Із розвитком раціональних компонентів правосвідомості у людини прогресує здатність критично сприймати право, розуміти шляхи його вдосконалення, визначати своє місце у правових процесах суспільства, застосовувати існуючі правові механізми для захисту власних інтересів тощо.

У підсумку наведені вище компоненти є основою правової самосвідомості, яка виступає дієвим регулятором правової поведінки та суспільного правопорядку в цілому. І. Ільїн був переконаний у тому, що людина повинна добровільно дотримуватись законів держави, намагатися адекватно їх розуміти і підкорятися їм, виходячи з почуття вільного обов'язку. Незважаючи на те, що ці закони людина може розцінювати як формальні й зовнішні, вона повинна прийняти їх як самозобов'язання й чітко їх дотримуватись. Це необхідно, на думку цього вченого, виходячи з таких причин. По-перше, тому що в саму сутність права і правопорядку входить ця здатність — самовдосконалюватися шляхом лояльної покірності громадян. При цьому кожний здоровий правопорядок відкриває гро-

мадянам можливість боротися за нові, кращі закони і за новий порядок життя, перебуваючи у лояльності щодо чинних законів. По-друге, громадянин має добровільно визнавати і дотримуватись законів своєї Батьківщини, оскільки це є єдиним засобом підтримування правопорядку і водночас залишатись вільним у ньому. Людська історія підтверджувала багато разів, що краще користуватися більш обмеженою системою суб'єктивних прав дійсно забезпечених, ніж бачити, як безмежне коло суб'єктивних домагань нехтується свавіллям сусідів та деспотичною владою. І. Ільїн робить висновок, що краще невелика свобода, яку всі поважають, аніж велика свобода, яку ніхто не гарантує і не поважає. Людина повинна шукати не зовнішнього самозвільнення від закону (шлях революції, анархії, деспотизму), а внутрішнього самозвільнення в межах закону. Внутрішнє звільнення відбувається на духовному рівні і є добровільним самозобов'язанням, воно звільняє людину не від закону, а в законі, оскільки людина дотримується закону, який вільно визнала її правосвідомість [4, с. 252–254]. Визнаючи закон, людина добровільно бере на себе певні зобов'язання, сподіваючись при цьому, що й інші суб'єкти правовідносин вчинять так само, забезпечивши своєю волею існування правопорядку. Варто констатувати, що таким чином людина здійснює раціональний вибір, в її правосвідомості «включаються» раціональні компоненти, на які спирається правове регулювання.

Можна погодитись із думкою І. Ільїна про те, що правосвідомість людини (в онтологічному розумінні) має подвійний характер: з одного боку, прагнення до максимальної свободи, а з другого — до стабільного правопорядку. Звичайно, революційні прагнення є хибними, оскільки створюють короточасну ілюзію повної свободи, але у результаті людина програє, отримуючи ще більш жорсткий правопорядок, як це видно з історії багатьох революцій. Емоційний потяг народу розширити межі свободи може призвести до кризи раціональності — можливості створити й забезпечити існування нових норм правового регулювання у короткотерміновій перспективі.

Фактично І. Ільїн апелює до психологічних складових правосвідомості, які потрібно враховувати, прогнозуючи поведінку всіх суб'єктів правовідносин під час здійснення правового регулювання. Необхідно зазначити, що правова психологія як структурний елемент правової свідомості в науковій літературі ще недостатньо досліджена. Саме тому є потреба з'ясування поняття, сутності, соціальної цінності та ролі правових почуттів, емоцій, настроїв, переживань, ілюзій, правових стереотипів як у контексті розвитку перспективних напрямів загальної теорії правосвідомості, так і в контексті аналізу проблематики правового регулювання.

Аналізуючи раціонально-емоційну матрицю суспільної правосвідомості, підкреслимо, що стрижневим її елементом є правова ментальність, яка не піддається абсолютно точному аналізу. Ментально-психологічні структури суспільної правосвідомості амбівалентні, більш аморфні, ніж правова ідеологія, тому не можна повністю передбачити всі суспільно-правові наслідки правотворчої діяльності та здійснення правового регулювання.

Вочевидь, неможливо повністю прорахувати реакцію населення на прийнятий закон, оскільки соціальне життя в цілому та правова реальність зокрема є полісегментними й багаторівневими явищами. Але це зовсім не означає, що держава не повинна й не може прогнозувати наслідки своїх законодавчих зусиль. Правова культура суб'єктів правового регулювання саме й полягає в

тому, щоб розуміти, враховувати, певною мірою інтуїтивно відчувати правоментальні й правопсихологічні стійкі типи масової та суспільної правосвідомості.

Здійснюючи правове регулювання, не можна нехтувати правовими емоціями, які викликані появою того або іншого закону. Необхідно підкреслити, що правові емоції суб'єктів правовідносин найбільш яскраво виявляються в інтросуб'єктивних взаємодіях за допомогою правового дискурсу. Аналізуючи текст, мову, що виникають у процесі цієї взаємодії, необхідно виокремлювати елементи перш за все буденної психології (правові емоції, правові навички та звички, правові знання), оскільки, потрапляючи у нову правову ситуацію, людина реагує спонтанно, виявляючи як свідомі, так і несвідомі реакції.

Правові емоції людини виражаються в її переживаннях з приводу права (в об'єктивному й суб'єктивному розумінні), прийнятого закону, нормативного акта, правотворчої, правозастосовної, правоохоронної діяльності державних органів, а також злочинності, правопорушень і системи боротьби з ними. Такі переживання виступають у вигляді задоволення або обурення, у формі приємних або неприємних відчуттів. Унаслідок цього правові емоції (як елемент правової свідомості) впливають на суб'єктів правовідносин, тому що сам регулюючий вплив правосвідомості обов'язково припускає включеність у цей процес правових почуттів, настроїв, афектів, переживань особистості. Позитивні (стенічні) юридичні почуття являють собою результат розвитку правової культури людини, соціальної групи, суспільства в цілому. Соціальна цінність таких правових почуттів (наприклад, почуття закону, законності, правопорядку, права та ін.) спрямовується до людської свідомості (а отже, і поведінки), до духу права, його істинного призначення, до культивування цінностей права. Вони вмотивовують здійснення особистістю правомірних вчинків, стимулюють її юридичну активність, а через посилення правового стимулювання може підвищуватися цінність і роль самого права [5, с. 4].

Як приклад зазначимо, що правові емоції, правові почуття, правові переживання представлені у суспільній (буденній) правосвідомості мовленнєвими конструкціями широкого вжитку, які не потребують додаткового пояснення і сприймаються людиною насамперед на емоційному рівні. Так, протягом історії український народ мирно співіснував з представниками інших національностей, що відобразилось у прислів'ях, які демонструють емоційне підґрунтя певних дій або життєвої позиції: «Спершу розсуди, а потім засуди», «Краще відмовчатися, ніж огризатися», «Нічого не знаю — моя хата скраю». В юридичних прислів'ях концентрується також викривальний зміст щодо дій влади, емоційно-іронічне неприйняття корумпованого чиновництва та правоохоронних органів: «У кого гаманець повніший, у того і суд правіший», «Бюрократ будь-якому папірцеві рад», «У протоколі — густо, а у справі — пусто» [6, с. 134].

Одним із найважливіших елементів раціонально-емоційної матриці правосвідомості особистості та суспільства є правова совість, інтуїтивне розуміння, прагнення до справедливого («життєвого»), морального права. На нашу думку, правова совість у суспільній правосвідомості виявляється у певному ступені терпимості та у критичному ставленні до тих чи інших подій у житті соціуму, через прийняття або засудження певних суспільно значущих вчинків. Почуття совісті у праві виявляється як постійна спрямованість суб'єкта на наближення до об'єктивного права, його іманентної відповідності вимогам трансцендентального, ідеального права. Таке відчуття завжди націлене на відтворення гармоній-

но цілісних юридичних цінностей «совісного» права. Це виробництво «совісних» правових феноменів, що відбувається як у сфері правотворчості, так і при реалізації права [7]. На наше переконання, правова совість насамперед знаходить свій вияв у бутті природного права, а також становить підґрунтя для поєднання морального й правового феноменів у чинному законодавстві.

Зазначимо, що для західної правової психології більш характерним є акцент на формально-юридичних, політичних, а не на духовних факторах (релігія, моральність). Цю закономірність не змогла перебороти навіть велика Реформація з її релігійно-етичною переоцінкою людського буття. У процесі проникнення протестантського віровчення в усі сфери життєдіяльності суспільства змінювалися світогляд, світовідчуття, світосприйняття, ідеологія всього індустріального світу. Але правова психологія, на відміну від трудової, релігійної, етичної, не була настільки сильно трансформована, не зазнала кардинальних змін. У ній не знайшлося гідного місця релігійному й моральному почуттю правової совісті, що, безсумнівно, значно звузило її можливості. У західній правовій психології не вистачає певної частки юридичного пориву, натхнення, осяяння, правової інтуїції, тому що правова психологія, на відміну від ідеології, не повинна бути занадто раціональною, «здоровою», сутність її – у більшій духовній «жвавості», часом непередбачуваності, ірраціональному способі відбиття правової матерії. Правова психологія набагато ближче, ніж правова ідеологія, до релігійних коренів буття, тому що в її несвідомих духовних структурах існує нераціональне асимілювання або відторгнення ідеологічно обґрунтованих цінностей права. Елемент алогічної віри поєднує її з релігійним відчуттям права, змушує більше приймати на віру, ніж розуміти [7].

Для правосвідомості на рівні психології така віра заснована на юридичній совісті суб'єктів права, їхньої цілеспрямованості до утворення природно-правової, аніж позитивної правосвідомості. Це дуже важливо, тому що від того, який тип правосвідомості буде домінувати в суспільстві, залежить ступінь природно-правової розвиненості законодавства, законності, правового й громадського порядку. Якщо переважає природно-правова свідомість, то позитивні потенції правової психології у вигляді відчуття закону, права, законності, правопорядку, правової совісті розкриваються у всій широті й всеохопленні, а у випадку ж панування позитивної, нормативної, формально-догматичної правосвідомості не оминати духовно-етичної деградації, втрати іманентно властивих їй аксіологічних характеристик. Пояснюючи означену вище позицію, зауважимо, що формально-догматичне розуміння права (суто позитивістське) може призводити до появи антигуманних законів, стати основою тоталітарного режиму, сприяти домінуванню етатистського, а не людиноцентристського трактування правових норм.

Крім правової совісті, ірраціонально-емоційними елементами правової свідомості є інтуїтивні правові здогади, прозріння, миттєвий правовий інсайт. Буття останнього міститься у несвідомій сфері людської психіки, на підсвідомому рівні правової психології. Інсайт як психологічний феномен являє собою раптове цілісне, системне «схоплювання», розуміння сутності питання, коли з розрізнених, фрагментарних гносеологічних одиниць змістоконструювання ідеальних моделей реального об'єкта складається комплексне бачення проблеми. Правовий інсайт присутній у будь-якому аспекті юридичного буття. Більше того, він міститься у самому обґрунтуванні права як соціокультурної цінності.

Чималу роль тут відіграють частково не усвідомлювані суб'єктом права психологічні механізми, які діють на дещо інших установах у порівнянні з раціональним осмисленням правової дійсності. Юридичний інсайт має місце як у правовій діяльності держави, так і у правовій поведінці громадян. Так, у правотворчому процесі інсайт відіграє в деяких випадках надзвичайно важливу роль, тому що розробка правових актів є творчою діяльністю, і вона підкорюється тим закономірностям, які властиві іншим різновидам творчості.

На додаток до формально-логічного мислення, юридичний інсайт, правова інтуїція дозволяють сформуванню у свідомості владної еліти адекватне бачення юридичних потреб індивідуальної, групової й суспільної правосвідомості. Такі потреби індивідів усвідомлюються органами держави не тільки за допомогою логічних засобів, а й при «включеності» у процес пізнання інтуїтивних механізмів правосвідомості. Правова інтуїція та життєвий досвід дозволяють державним діячам більш повно, гармонійно, комплексно зрозуміти потрібний народу в цей момент закон, а правова воля не дозволить «зійти» цьому нормативному акту зі сцени законодавчого процесу. Без аналізу підсвідомого підґрунтя правосвідомості, його інтуїтивних структур неможливо сформуванню цілісної, системно єдиної, культурно розвиненої ієрархії законодавчих актів, що була б адекватною іманентній будові етноправової психології [8, с. 120]. Деталізуючи означену вище тезу, зауважимо, що прийняття ефективних законодавчих норм неможливе без урахування особливостей правового менталітету певного народу, його психологічної реакції на нову норму, оскільки від цих чинників багато в чому залежить рівень сприйняття та виконання конкретного закону.

Разом з тим, приймаючи той або інший правовий акт, законодавчий орган не може достеменно прогнозувати можливі правові наслідки його дії (бездіяльності). Занадто багатогранним є соціальне життя людей, різноманітні форми суспільної правосвідомості, у свою чергу самосвідомість, менталітет людини багато в чому мають суб'єктивний характер, містять у собі не тільки об'єктивні закономірності правової соціалізації, а й особисті аспекти буття. Тобто правова інтуїція як структурний елемент правової психології, скоріше «відчуває», аніж «розмірковує», швидше схоплює суть проблеми, ніж догматичне мислення, скоріше вловлює, ніж усвідомлює квінтесенцію юридичних феноменів. У цьому контексті неможливо повністю осягнути й виробити правовий етос душі народу, тому що одне лише розумове сприйняття тут є недостатнім. Тільки в сукупності з юридичною інтуїцією духовно-правовий уклад нації стає відчутним і осяжним. У цьому випадку можлива не тільки суто формально-юридична, догматична правотворчість, а й духовна, що в загальносоціальному, загальногуманітарному контексті є більш значущим.

На думку ряду фахівців, правотворчості, а як наслідок — ефективному правовому регулюванню, активно сприяє правова фантазія. Кожен суб'єкт правовідносин має певну міру юридичної уяви, тому що вона є неодмінним елементом правової психології. Без відповідної частки уяви в історії права не був би створений жоден правовий документ, юридичний акт. Фактично юридична фантазія у поєднанні з реаліями життя є основою появи такої форми буття права, як ідея права. Це пов'язано з тим, що розробка законів, встановлення юридичних рамок поведінки суб'єктів права є насамперед творчим процесом: у свідомості юриста формуються ідеальні зразки належного, які ще не набули якостей суцього. Такі норми (еталони поведінки) у природі не існують, їх необхідно створювати. Саме

для цього потрібні невичерпні психологічні ресурси правової уяви, що у формі юридичної мрії формує потрібний суспільству образ нормативного акта. Якість прийнятих правових актів напряму залежить від багатства, оригінальності, багатоплановості або, навпаки, «бідності», звуженості, однобічності юридичної уяви всіх учасників правотворчої діяльності.

Потрібно зауважити, що юридична фантазія (творчість), яка базується на наукових досягненнях, є важливою складовою регулювання та прогнозування суспільно-правових процесів. Маючи правове уявлення, творець позитивного права через дедуковані й індуковані ним юридичні норми неминуче з'єднає своє духовне, правокультурне життя з правовою долею соціуму, етносу. Тому що без юридичної (правової) ідентифікації, порівняння іманентно властивих психологічних прагнень і щирих правових сподівань та бажань конкретних індивідуумів еліта суспільства не зможе провести повноцінну, гідну правову політику, а їхні державно-правові імперативи будуть соціально й духовно неповноцінними. Це стосується правосвідомості не тільки тих, хто створює закони, а й правосвідомості тих, хто їх застосовує, тому що правова політика здійснюється не тільки у правотворчій, а й у правозастосовній діяльності [9, с. 6–7].

До раціональних елементів суспільної правової свідомості, на нашу думку, необхідно віднести правову волю, як обов'язковий елемент правової психології вона припускає постійну націленість суб'єктів правотворчості та правозастосування на розробку потрібних суспільству законів, на їхню практичну реалізацію. Культурна цінність правової волі полягає у здатності направляти в потрібне русло законотворчу й правореалізуючу діяльність фізичних і юридичних осіб. Вона гальмує «сповзання» правосвідомості до правового нігілізму та маргінальних установок. Але це належить не до негативної правової волі, а до духовно-етичної, що має за мету створення гуманного, демократичного правопорядку. Наявність такої волі у структурі правосвідомості суб'єкта припускає здійснення ним цілеспрямовано й свідомо обраної форми юридичної поведінки.

На думку відомого німецького дослідника Р. Ієринга, «боротьба за право» неможлива без психологічно й морально вихованої правової волі, що не дозволяє суб'єктам правовідносин в епоху бурхливих революційних потрясінь і соціальних змін впасти у розгубленість й втратити силу юридичного духу. Але й однієї правової вольової регуляції недостатньо: потрібен той безумовний іманентний імператив, що додав би правовій свідомості особистості та суспільства певної завершеності. Таким категоричним імперативом виступає правовий обов'язок.

Морально-юридичний обов'язок формує аксіологічну рефлексію відповідного іманентного ставлення до онтологічних структур позитивного правопорядку. Сутність правового обов'язку полягає у послідовній та усвідомленій реалізації встановлених приписів і юридичних норм. Наявність у правосвідомості суб'єктів правовідносин морально-правового обов'язку є неодмінною умовою визнання його зрілим, розвиненим. У змістовному аспекті юридичний обов'язок є суб'єктивно усвідомленою, психологічною настановою особистості щодо взяття на себе морально-правових зобов'язань і соціально необхідних велінь. Правовий обов'язок являє собою суворий внутрішній припис для особи не переходить рамки можливого й дозволеного законом. Підкреслимо, що правовий обов'язок є духовно-правовою й культурною умовою (гарантією) законності й правопорядку всього суспільства, тому що без позитивної правової рефлексії

суб'єктів права важко очікувати від них перспективної та активної юридичної відповідальності. Така відповідальність полягає у сумлінному (належному) виконанні суб'єктами правовідносин покладених на них юридичних обов'язків, завдань, функцій. З нашої точки зору, правовий обов'язок притаманний правосвідомості не тільки особистості, а й окремих соціальних груп. Рівень його розвитку залежить від багатьох факторів, а саме таких, як освіта, виховання, релігійність та моральність та ін. Особливо важливим правовий обов'язок є для різноманітних елітарних груп, які своєю поведінкою утверджують певні соціальні зразки, сприяють ефективному впровадженню механізмів правового регулювання.

Отже, раціонально-емоційна матриця правосвідомості являє собою складноструктурований фундамент правосвідомості, що поєднує в собі духовний комплекс почуттів, настроїв, емоцій, переживань, ілюзій, волі, фантазії, уяви, совісті, інтуїції, масових психологічних стереотипів юридичної поведінки й формується в результаті не тільки відбиття правової дійсності, а й творчого її сприйняття. Вона визначає глибинні джерела правотворчих, правозастосовних та праворегулюючих процесів, їхню адекватність принципам та нормам природного права.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Нерсесянц В. С.* Общая теория права и государства : учеб. для юрид. вузов и фак. / В. С. Нерсесянц. — М. : Издат. гр. НОРМА-ИНФРА • М, 1999. — 552 с.
2. *Плугатар Т. А.* Сутність механізму адміністративно-правового регулювання діяльності міліції України / Т. А. Плугатар // Форум права. — 2011. — № 2. — С. 741–744.
3. *Окара А. И.* Правосознание — центральная категория философии права И. А. Ильина / А. И. Окара // Государство и право. — 1999. — № 6. — С. 84–94.
4. *Ильин И. А.* Путь к очевидности / И. А. Ильин. — М. : Республика, 1993. — 431 с.
5. *Малько А. В.* Стимулы и ограничения в праве / А. В. Малько. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Юристъ, 2004. — 250 с.
6. *Тертишник В.* Юридичні прислів'я — вказівні пальці юриспруденції / В. Тертишник // Юрид. журн. — 2005. — № 4(34). — С. 134–135.
7. *Байниязов Р. С.* Правосознание: психологические аспекты [Электронный ресурс] / Р. С. Байниязов. — Режим доступа : <http://pravoved.jurfak.spb.ru/Default.asp?cnt=565>. — Заголовок з екрана.
8. *Калиновський Ю. Ю.* Правосвідомість як соціальний феномен: структура, рівні та функції / Ю. Ю. Калиновський // Наук. зап. Харк. ун-ту Повітр. Сил. Соц. філософія, психологія. — 2005. — Вип. 2 (23). — С. 118–122.
9. *Землянова Л. М.* Коммуникативистика и средства информации : англо-русский толковый словарь концепций и терминов / Л. М. Землянова ; под ред. Я. Н. Засурского. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 2004. — 416 с. — (21 век : информация и общество).

Калиновський Ю. Ю. Раціонально-емоційна матриця правосвідомості як підґрунтя правового регулювання

Анотація. Проаналізовано сутність раціонально-емоційних констант правосвідомості. Визначено їх вплив на здійснення правового регулювання. Стверджується, що особливо важливими раціональними компонентами правосвідомості є самооцінка, самоконтроль, самопізнання, самоідентифікація. Розглянуто

правову совість, правові емоції, правовий інсайт як складові емоційної матриці правосвідомості. Досліджено онтологічні характеристики правової волі у контексті здійснення правового регулювання. Обґрунтовано діалектичний взаємозв'язок правового регулювання та правового обов'язку.

Ключові слова: суспільна правосвідомість, раціонально-емоційна матриця правосвідомості, правове регулювання, правові емоції, правова воля, правовий інсайт, правовий обов'язок.

Калиновский Ю. Ю. Рационально-эмоциональная матрица правосознания как основа правового регулирования

Аннотация. Проанализирована сущность рационально-эмоциональных констант правосознания. Определено их влияние на осуществление правового регулирования. Утверждается, что особенно важными рациональными компонентами правосознания являются самооценка, самоконтроль, самопознание, самоидентификация. Рассмотрены правовая совесть, правовые эмоции, правовой инсайт как составляющие эмоциональной матрицы правосознания. Исследованы онтологические характеристики правовой воли в контексте осуществления правового регулирования. Обоснована диалектическая взаимосвязь правового регулирования и правового долга.

Ключевые слова: общественное правосознание, рационально-эмоциональная матрица правосознания, правовое регулирование, правовые эмоции, правовая воля, правовой инсайт, правовой долг.

Kalinovsky Y. Rational and Emotional Matrix of Legal Consciousness as the Basis of Legal Regulation

Summary. The essence of rational and emotional constants of legal consciousness is analyzed. Their impact on legal regulation is determined too. It is alleged that rational self-esteem, self-control, self-cognition, self-definition are particularly important elements of legal consciousness. The legal conscience, legal emotions, legal insight are considered as the components of emotional matrix of legal consciousness. The ontological characteristics of the legal will in the context of legal regulation are examined. Dialectical connection of legal regulation and legal obligation is established.

Key words: social consciousness, rational and emotional matrix of legal consciousness, legal regulation, legal emotions, legal will, legal insight, legal obligation.